

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТУДІЇ

МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА

КУРС

**ПОЛІТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДО ВИВЧЕННЯ КОРУПЦІЇ:
ПОГЛЯД НА КОРУПЦІЮ**

2020/21

Ця програма стала можливою завдяки підтримці американського народу через Агентство Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID). Зміст цієї програми є виключною відповідальністю організації Грантоотримувача і необов'язково відображає погляди USAID чи Уряду Сполучених Штатів.

Контактна інформація:

Сергій Кисельов
kisselyov@gmail.com

Іван Гомза
iv.gomza@gmail.com

Форма контролю: іспит

Опис курсу:

Курс «Політологічні підходи до вивчення корупції: погляд на корупцію» є нормативною дисципліною магістерської програми «Антикорупційні міждисциплінарні студії». Викладання цього курсу передбачає розкриття основних понять політичної науки: політичний інтерес, політична система, політична влада, держава та її інституції, політичні партії, громадські організації, політичні ідеології та втілення їх у практичній політичній діяльності, зокрема політичними партіями, що увійшли до ВРУ. Розглядається політичний процес та його складові. Все це необхідно для розуміння механізмів та розробки засобів протидії корупції.

РОЗКЛАД ЗАНЯТЬ

ЧАСТИНА 1

№	Тема	Дата	Час проведення	Лектор	Зміни до розкладу
1	1.1 Теорія влади у сучасному суспільстві. (2 год.) 1.2 Влада у політичному процесі (4 год.)	2.12 середа	18:00-20:50	Сергій Кисельов	
2	2. Поняття політичного інтересу (2 год.) 3. Політична система суспільства (2 год.) 4. Практичне заняття-дебати на тему: «Чи залежить наявність корупційних дій від форм державного устрою та державного правління?» (2 год.)	5.12 субота	13:30-17:50	Сергій Кисельов	
3	5.1 Політичні ідеології: консерватизм, лібералізм, соціалізм 5.2 Політичні ідеології: комунізм, нацизм, фашизм	9.12 середа	18:00-20:50	Сергій Кисельов	

ЧАСТИНА 2

№	Тема	Дата	Час проведення	Лектор	Зміни до розкладу
4	1. «Проблема шалених вагонеток»: моральні універсалії, політична поведінка та витоки корупції. 2. «Танки, партії, виборчі урни»: інституції, політичні режими та пастки розвитку.	10.12 четвер	18:00-20:50	Іван Гомза	
5	3. «Республіки (по) дефолту»: парламентаризм, президенціалізм, і корупційна загроза республіканським ідеалам. 4. «Ще не мертві, уже не живі»: політичні партії в добу популізму.	11.12 п'ятниця	18:00-20:50	Іван Гомза	
6	«Побороти дракона»: позаінституційна політика, антикорупційні суспільні рухи та спокуси інституціоналізації.	12.12 субота	11:40-13:00	Іван Гомза	

Письмовий іспит

Оцінювання знань та вмінь студентів.

Шкала оцінювання знань:

Бали	Оцінка за національною шкалою	Визначення
91-100	відмінно	Дуже високий рівень знань із незначними помилками
81-90	дуже добре	Дуже добре; більше ніж середній рівень знань, але з деякими помилками
71-80	добре	Добре; загалом гарна робота, але є достатня кількість помітних помилок
66-70	задовільно/непогано	Задовільно; але із значними недоліками
60 – 65	задовільно	Достатньо; досягнуті мінімальні критерії
0 – 59	незадовільно	Незадовільно; потрібна деяка додаткова робота

Критерії оцінювання

- 👁️ Участь у дебатах – до 40 балів.
- 👁️ Письмова робота – до 30 балів.
- 👁️ Іспит – до 30 балів.

Отримання додаткових балів:

Курс не передбачає можливості будь-яких додаткових форм завдань для отримання додаткових балів, крім тих, що передбачає програма.

Правила листування ел.поштою:

Прохання надсилати електронні листи лише в таких випадках: 1) щодо призначення додаткової індивідуальної консультації; 2) повідомлення про відсутність на занятті та причини; 3) прохання надіслати ще раз анонси, зміни до програми, розкладу чи інші додаткові матеріали курсу. Питання щодо роз'яснення матеріалів курсу, процедур занять чи підсумкового контролю просимо вирішувати після занять або під час індивідуальних консультацій.

Усі письмові роботи надсилати на електронну адресу acrec.kma@gmail.com.

Веб-сайт курсу

Програма, анонси та навчальні матеріали будуть розміщені на веб-сайті ACREC: <https://acrec.org.ua/>

ПИСЬМОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Оберіть одну тему з наведених нижче.
(Обсяг 6–7 сторінок, форматування вільне,
надіслати на адресу: s.o.k@i.ua). **Дедлайн – 14.12
(23:00).**

- Порівняти власний інтерес з інтересом політичної партії (на власний вибір).
- Встановити свої соціальні можливості для задоволення власних потреб.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням комуністичної ідеології.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням фашистської ідеології.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням нацистської ідеології.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням консервативної ідеології.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням ліберальної ідеології.
- Оґрунтувати сприяння (заперечення можливостей) корупційних дій за пануванням соціал-демократичної ідеології.
- Чи сприяє наявність партійної системи розвитку корупційних дій.
- Роль громадянського суспільства у боротьбі з корупцією.
- За яких умов держава може сама сприяти розвитку корупційних дій.
- Порівняти способи впливу на владу – «корупція» та «лобізм».
- Яким чином пов'язані демократичне урядування суспільством з наявністю корупційних дій.

ПЛАН КУРСУ

ЧАСТИНА 1

ТЕМА 1.1 ТЕОРІЯ ВЛАДИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація

Етимологія поняття політики перекладається з давньогрецької мови як «державна діяльність», тобто політика виникає тоді, коли формуються перші держави. Політика як суспільне явище. Поняття державної влади. Влада державна та влада політична. Мета політичної влади. Пропаганда, як один із засобів досягнення державної влади. Суб'єкт, об'єкт та мета пропаганди. Політологічна просвіта як протидія пропаганді. Влада традиційна та інноваційна. Революційна влада. Б. Рассел про форми прагнення до влади. Форми організації влади та владні суб'єкти. Влада політична та бюрократична. Основні причини зловживання владою.

План

- ▶ Політика як взаємовідносини людини та суспільства.
- ▶ Поняття та класифікація політичної влади.
- ▶ Основні форми прагнення до влади.
- ▶ Зловживання владою: влада політична та бюрократична.

Викладач:

Сергій Кисельов

Література

- 👁 Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980-х – перша половина 2011 рр.). – К.: ІПІЕНД, 2011.
- 👁 Політична влада [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema5.htm
- 👁 Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. – К.: Тандем, 1996.
- 👁 Russell B. Power: A New Social Analysis. – London. – 2004.
- 👁 Димитрова Л. М., Кисельов С.О. Політологія. – К.: Знання, 2009.
- 👁 Рудич Ф. М. Політологія. – К.: Либідь, 2009.
- 👁 Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. – К.: Тандем, 1996.

ТЕМА 1.2 ВЛАДА У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація

Політичний процес як політична діяльність. Три елементи діяльності: мотив, власне діяльність (процес), результат. Головні форми політичної діяльності. Легальні і нелегальні форми політичної діяльності. Нелегальні форми боротьби за владу: путч, масове повстання, заколот, державний переворот, громадянська війна. Легальні форми політичної діяльності: парламентсько-партійні баталії, вибори, вплив на громадську думку. Прагнення до легітимації. Нелегальні форми впливу на владу: терор, корупція. Легальні форми впливу на владу: лобі, обструкція, опозиція, депутатський запит, депутатське звернення, імпичмент, вето. Здійснення влади та його основні етапи. Керівництво: управління та регулювання. Позитивні та негативні сторони. Можливість корумпованих дій. Три основні моделі здійснення влади.

План

- ▶ Боротьба за владу.
- ▶ Вплив на владу.
- ▶ Здійснення влади.
- ▶ Дилема приватного та суспільного у здійсненні влади.

ТЕМА 2

ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО ІНТЕРЕСУ

Анотація

Різні підходи до визначення сутності людини. Homo Symbolicus, Homo Faber та Homo Sapiens. Людина як відкрита система. Поняття потреби. Потреби індивідуальні, групові та загальні. Поняття інтересу. Інтерес індивідуальний, груповий та загальний. Можливість підміни загального інтересу груповим чи індивідуальним. Політична боротьба як спосіб задоволення інтересів. Опосередкований характер політичної діяльності в процесі задоволення потреб. Мета політичної діяльності..

План

- ▶ Сутність людини та політична боротьба.
- ▶ Поняття потреби та його класифікація.
- ▶ Класифікація поняття «інтерес».

Викладач:

Сергій Кисельов

Література

- 👁 Що є демократія? Основи демократії. – К., 2002.
- 👁 Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. – К.: Тандем, 1996.
- 👁 Рудич Ф. М. Політологія. – К.: Либідь, 2009.

ТЕМА 3

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Анотація

Поняття політичної системи суспільства. Політична система та соціальна структура. Відповідність владної підструктури політичної системи – опозиційній. Політична організація суспільства. Головний елемент політичної системи. Державні інституції, політичні партії та громадські організації. Можливі класифікації політичних партій. Специфічні відмінності громадських організацій від політичних партій.

План

- ▶ Поняття політичної системи.
- ▶ Класифікація політичної системи.
- ▶ Основні елементи класифікації політичної системи.

Викладач:

Сергій Кисельов

Література

- 👁 Касьян В.І. Філософія: Відповіді на питання екзаменаційних білетів. - К.: Знання, 2008.
- 👁 Димитрова Л. М., Кисельов С.О. Політологія. – К.: Знання, 2009.
- 👁 Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. – К.: Тандем, 1996.
- 👁 ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_1/tema6.htm
- 👁 Сутність та різновиди громадянського суспільства. // Основи демократії. – К., 2002.

ТЕМА 4

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ- ДЕБАТИ НА ТЕМУ: «ЧИ ЗАЛЕЖИТЬ НАЯВНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ДІЙ ВІД ФОРМ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ТА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ?»»

План

▶ Практичне заняття-дебати

Викладач:

Сергій Кисельов

ТЕМА 5.1

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ: КОНСЕРВАТИЗМ, ЛІБЕРАЛІЗМ, СОЦІАЛІЗМ

Література

Анотація

Ідеологічний рівень свідомості. Ідеології естетичні, релігійні, правові etc. Специфіка політичної ідеології. Основне питання політичної ідеології. Абсолютизація традиції в ідеології консерватизму. Консервативний шлях розвитку суспільства. Індивід та його свобода. Абсолютизація індивідуальної свободи в класичному лібералізмі. Соціальний лібералізм. Неолібералізм та неоконсерватизм. Лібертаріанство. Лівий ухил сучасного лібералізму. Соціалізм. Державний інтерес та державне регулювання. Радянська та скандинавська моделі соціалізму. Перспектива лівої ідеї.

План

- ▶ Поняття політичної ідеології.
- ▶ Консерватизм.
- ▶ Лібералізм.
- ▶ Соціалізм.

Викладач:

Сергій Кисельов

- 👁 Берлін І. Два концепти свободи. // Лібералізм. Антологія.- К.: Смолоскип, 2002.
- 👁 Галушко К.Ю. Соціал-демократія [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Sotsial_d
- 👁 Димитрова Л. М., Кисельов С.О. Політологія. – К.: Знання, 2009.
- 👁 Дізраелі Б. Консервативна концепція рівності. // Консерватизм. Антологія. К.: Смолоскип, 1998.
- 👁 Кекес Дж. Засадничі цінності лібералізму. // Лібералізм. Антологія.- К.: Смолоскип, 2002.
- 👁 Кульчицький С.В. Соціалізм [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Sotsializm>
- 👁 Мігул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз.- К., 1997.
- 👁 Мізес Л. фон. Лібералізм у класичній традиції. // Лібералізм. Антологія.- К.: Смолоскип, 2002.
- 👁 Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. – К.: Тандем, 1996.

ТЕМА 6: БАЗОВІ АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ АНАЛІЗУ КІЛЬКІСНИХ ДАНИХ (ПРОДОВЖЕННЯ)

Анотація

Комунізм К. Маркса та його подальші модифікації. Радянська модель комунізму. Комунізм у сучасному світі. Чи можлива корупція у комуністичному режимі. Абсолютизація раси. А. Гитлер та німецький нацизм. Спільне та окреме в ідеологіях комунізму та нацизму. Національна держава та її абсолютизація. Б. Мусоліні, Ф. Франко, А. Салазар, Ф. Дювальє.

План

- ⦿ Комунізм.
- ⦿ Нацизм.
- ⦿ Фашизм.

Викладач:

Сергій Кисельов

Література

- 👁 Гитлер А. Моя боротьба. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nehrhist.at.ua/page/doc_mainkampf.htm
- 👁 Маркс. К. Комунізм. - <http://psylib.ukrweb.net/books/marxk01/txt07.htm>
- 👁 Мусоліні Б. Доктрина фашизму. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://libarch.nmu.org.ua/bitstream/handle/GenofondUA/19163/ee32adc4739c5e36d64027046740c00b.pdf?sequence=1>
- 👁 Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією. – К.: КМ «Academia», 2000.

ПЛАН КУРСУ

ЧАСТИНА 2

ЗАГАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ

Цикл гостьових лекцій на курсі “Політологія: теорія та практика (Політологічні підходи до вивчення корупції)” має за мету відкрити для студентів важливі класичні та новітні відкриття політичної науки, а також показати, як вони можуть допомогти краще зрозуміти явище корупції.

Цикл лекцій проводитиметься за методикою **«flipped classroom»**, тобто від студентів очікується, що вони опрацюють певний запропонований матеріал перед заняттям, а під час лекцій викладач вписуватиме отримане знання у більш широке теоретичне й практичне тло. Оскільки в межах гостьового циклу к. політ. наук І. А. Гомза читатиме саме лекції, то на кожне з занять виноситиметься невеликий обсяг літератури для прочитання (1 наукова стаття).

ТЕМА 1.

«ПРОБЛЕМА ШАЛЕНИХ ВАГОНЕТОК»: МОРАЛЬНІ УНІВЕРСАЛІЇ, ПОЛІТИЧНА ПОВЕДІНКА ТА ВИТОКИ КОРУПЦІЇ.

План

- ▶ Егоїстичні гени та сукупне пристосування. Еволюційні підстави трайбалізму, непотизму і преференційного ставлення.
- ▶ Еволюція кооперації: «яструби», «голуби», «макіавеллісти» та неочікувана перемога «хороших хлопців».
- ▶ Проблеми моральних універсалій: трагедія спільного і трагедія підставової моральності. Корупція, Homo sapiens, і що з цим робити.

Викладач:

Іван Гомза

Література

- ▶ Jones, Doug. 2000. "Group Nepotism and Human Kinship," *Current Anthropology*, Vol. 41, No. 5, pp. 779-809.

ТЕМА 2. «ТАНКИ, ПАРТІЇ, ВИБОРЧІ УРНИ»: ІНСТИТУЦІЇ, ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ ТА ПАСТКИ РОЗВИТКУ.

Література

- 👁 Fjelde, Hanne & Hegre, Håvard. 2014. "Political Corruption and Institutional Stability," *Studies in Comparative International Development*, Vol. 49, No. 3, pp. 267–299.

План

- 🕒 Поняття політичного режиму. Репресивні та нерепресивні політичні режими. Інституційне рихтування політичних режимів.
- 🕒 Неопатримоніальні та корпоративні авторитарні режими. Природня держава і джерела корупції.
- 🕒 Демократична політика і корупція: неминучий тандем? Електоральна франшиза проти якості управління: виклики менеджеріалізму. Гібридні режими і повернення неформальної політики.

Викладач:

Іван Гомза

ТЕМА 3. «РЕСПУБЛІКИ (ПО) ДЕФОЛТУ»: ПАРЛАМЕНТАРИЗМ, ПРЕЗИДЕНЦІАЛІЗМ, І КОРУПЦІЙНА ЗАГРОЗА РЕСПУБЛІКАНСЬКИМ ІДЕАЛАМ.

План

- ▶ Сучасна типологія форм правління: парламентаризм, президенціалізм і система «розділеної виконавчої влади». М'який і твердий розподіл влад.
- ▶ Парламентаризм, президенціалізм і неформальна політика: складний вузол політичних процесів.
- ▶ Злет і занепад двох республік: порівняльний аналіз викликів і наслідків корупції для республіканського Риму і США.

Викладач:

Іван Гомза

Література

- ▶ Kunicová, Jana & Rose-Ackerman, Susan. 2005. "Electoral Rules and Constitutional Structures as Constraints on Corruption," *British Journal of Political Science*, Vol. 35, No. 4, pp. 573-606.

ТЕМА 4.

«ЩЕ НЕ МЕРТВІ, УЖЕ НЕ ЖИВІ»: ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ДОБУ ПОПУЛІЗМУ.

План

- Типи політичних партій і їхня роль у політичному процесі. Зліт картельних партій, політична корупція і занепад репрезентації.
- Смерть ідеологій і феномен політика як ідентичність / ідентичність як політики в сучасних демократіях: нові можливості для політичних партій?
- Популізм і криза традиційних форм політичної репрезентації. Вплив популізму на якість демократичної політики.

 Викладач:
Іван Гомза

Література

- 👁 Huber, Robert & Schimpf, Christian. 2016. "Friend or Foe? Testing the Influence of Populism on Democratic Quality in Latin America," *Political Studies*, Vol. 64, No. 4, pp. 872-889.

ТЕМА 5. «ПОБОРОТИ ДРАКОНА»: ПОЗАІНСТИТУЦІЙНА ПОЛІТИКА, АНТИКОРУПЦІЙНІ СУСПІЛЬНІ РУХИ ТА СПОКУСИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ.

Література

- Chayes, Sarah. 2018. "Fighting the Hydra: Lessons From Worldwide Protests Against Corruption," Carnegie Endowment for International Peace: https://carnegieendowment.org/files/CP_330_Chayes_Kleptocracy_Final.pdf

План

- Явище політики незгоди та суспільно-політичні рухи як окрема форма політики незгоди. Ефективність суспільно-політичних рухів.
- Анти корупційні суспільні рухи: причини (не) вдалих спроб заблокувати корупцію «знизу». Репертуари анти корупційних рухів.
- Інституціоналізація суспільно-політичних рухів: траєкторії, стратегії, ставки.

Викладач:

Іван Гомза

ЛЕКТОРИ

Сергій Кисельов —

викладач кафедри політології НаУКМА, кандидат філософських наук, доцент.

Викладає дисципліни:

- Вступ до політичної науки
- Політологія: теоретичний та прикладний аспекти
- Основи наукового дослідження НДС “Вступ до наукових студій”

Контактна інформація: kisselyov@gmail.com

Іван Гомза —

наразі обіймає посаду доцента Магістерської програми з публічної політики та врядування Київської Школи Економіки. Отримавши ступінь кандидата політичних наук у 2012 р. після навчання на подвійній франко-українській аспірантурі в Університеті Париж X – Нантер і «Києво-Могилянській Академії», він також був стипендіатом Німецької служби академічних обмінів (DAAD) в 2013 р. і Програми Фулбрайта в 2016-2017 рр. Починаючи з 2011 р. Іван Гомза викладав на кафедрі політології «Києво-Могилянській Академії», а з жовтня 2019 р. остаточно приєднався до команди КШЕ.

Наукові інтереси Івана Гомзи стосуються питань демократизації, авторитарних режимів, політики незгоди та хорошого врядування. Він друкує свої дослідження в міжнародних академічних журналах, напр. *Communist and Post-Communist Studies* та *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. Також, він написав дві книжки, а видання його найновішої книги «Республіка занепаду: ідеологія французького інтегрального націоналізму в добу Третьої республіки» спільно профінансували Український науковий інститут Гарвардського університету та Програма Фулбрайта. (Текст вийде друком у видавництві «Критика» у лютому 2020 р.) З жовтня 2019, Іван Гомза є дійсним членом дослідницької мережі «ПОНАРС Євразія», котрі займається виробленням інноваційних підходів до вивчення соціальних, політичних і економічних процесів у Євразії. Окрім цього, Іван Гомза регулярно дає відкриті лекції у співпраці з різноманітними громадськими організаціями, напр. Українська школа політичних студій, *Vox Ukraine* і Центр-UA.

Контактна інформація: iv.gomza@gmail.com

#acrecstudy

Київ